

A Grecia clásica

ÍNDICE

- 1.– Introducción**
- 2.– Que unía aos habitantes da Hélade**
- 3.– As polis**
- 4.– A democracia ateniense**
- 5.– A vida familiar**
- 6.– Atenas e Esparta**
- 7.– Os aspectos culturais e a relixión**
- 8.– Fenicios, gregos e cartaxineses na Península**
- 9.– Conclusión : resumo o esencial**

Introdución

A Atenas do século V a.C. deixounos un gran legado : a democracia, o « goberno do pobo ».

Os habitantes desta cidade amosaron por primeira vez na historia a capacidade política do demos, o pobo. A través da discusión na Asamblea, os cidadáns eran quen de enfrontar xuntos os problemas da polis, elaborar as súas leis e escoller gobernantes. E demostraron que iso era fundamental para lograr a paz social.

Porén, cunha mirada actual, a democracia ateniense percíbese moi limitada : tan só uns poucos, os considerados cidadáns, podían participar na Asamblea. A maioría da poboación : mulleres, metecos (estranxeiros) e escravos, quedaba excluída e non tiña os mesmos dereitos.

Mapa

Os helenos habitaban un mesmo territorio...

O territorio que ocupaba a antiga civilización grega era moito maior que o da actual Grecia.

A súa extensión abranguía a península Balcánica, as costas de Asia Menor e moitas illas nos mares Xónico e Exeo. O relevo grego presenta elevadas montañas e estreitos vales, de difícil comunicación entre eles, o que influíu en que os antigos gregos e gregas non creasen un único Estado, e se organizasen en distintas **polis** (ciudades-Estado). Rodeados de auga e con múltiples illas, o transporte marítimo foi decisivo, xa que facilitou o **comercio** e o **desenvolvemento** da civilización grega.

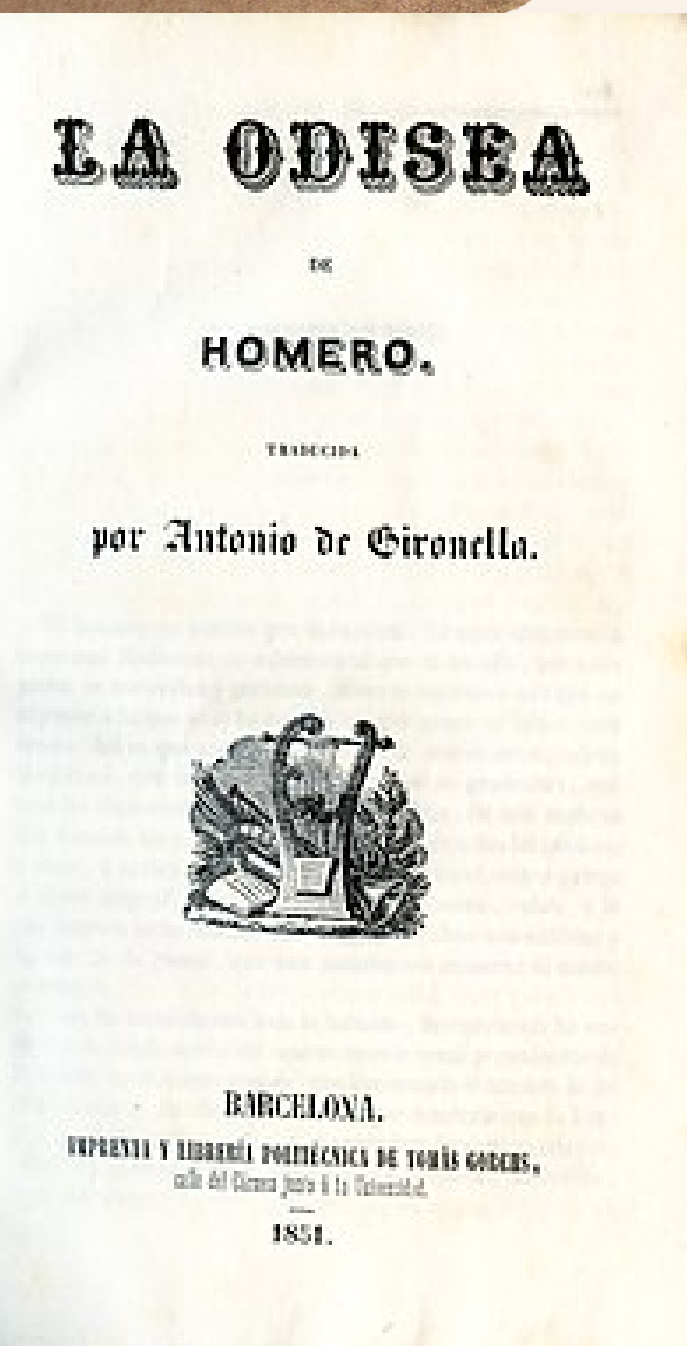
... falaban a mesma lingua ...

Malia estaren divididos en diferentes polis, todos os gregos e gregas se sentían “helenos”, é dicir, membros dunha mesma comunidade, **a Hélade**.

Tiñan as mesmas formas de vida e crían nos mesmos deuses e heroes, cuxas aventuras fabulosas están recollidas nun conxunto de mitos e lendas (**mitoloxía grega**).

A lingua e a literatura axudaron á difusión da **mesma cultura**, que todos os gregos e gregas compartían. Ademais, os poemas de **Homero** (a Ilíada e a Odisea) lembraban as orixes e as xestas dos seus antepasados a través da transmisión oral ata que foron

postos por escrito.

Portada de A Odisea de Homero, por
Antonio de Gironella, 1851.

Unha polis

As polis eran cidades independentes...

Como xa sabes, a Hélade non formaba unha unidade política. Os gregos estaban divididos en numerosas cidades independentes, as polis.

Unha polis abranguía a cidade e os territorios que a rodeaban, posuían as súas leis, a súa moeda, o seu exército e o seu goberno.

Todas elas tiñan unha estrutura urbana parecida: a parte alta, ou **acrópole**, reunía os principais edificios relixiosos, mentres que a parte baixa se organizaba en barrios de vivendas e acollía a **ágora**, onde transcorría a vida pública de polis.

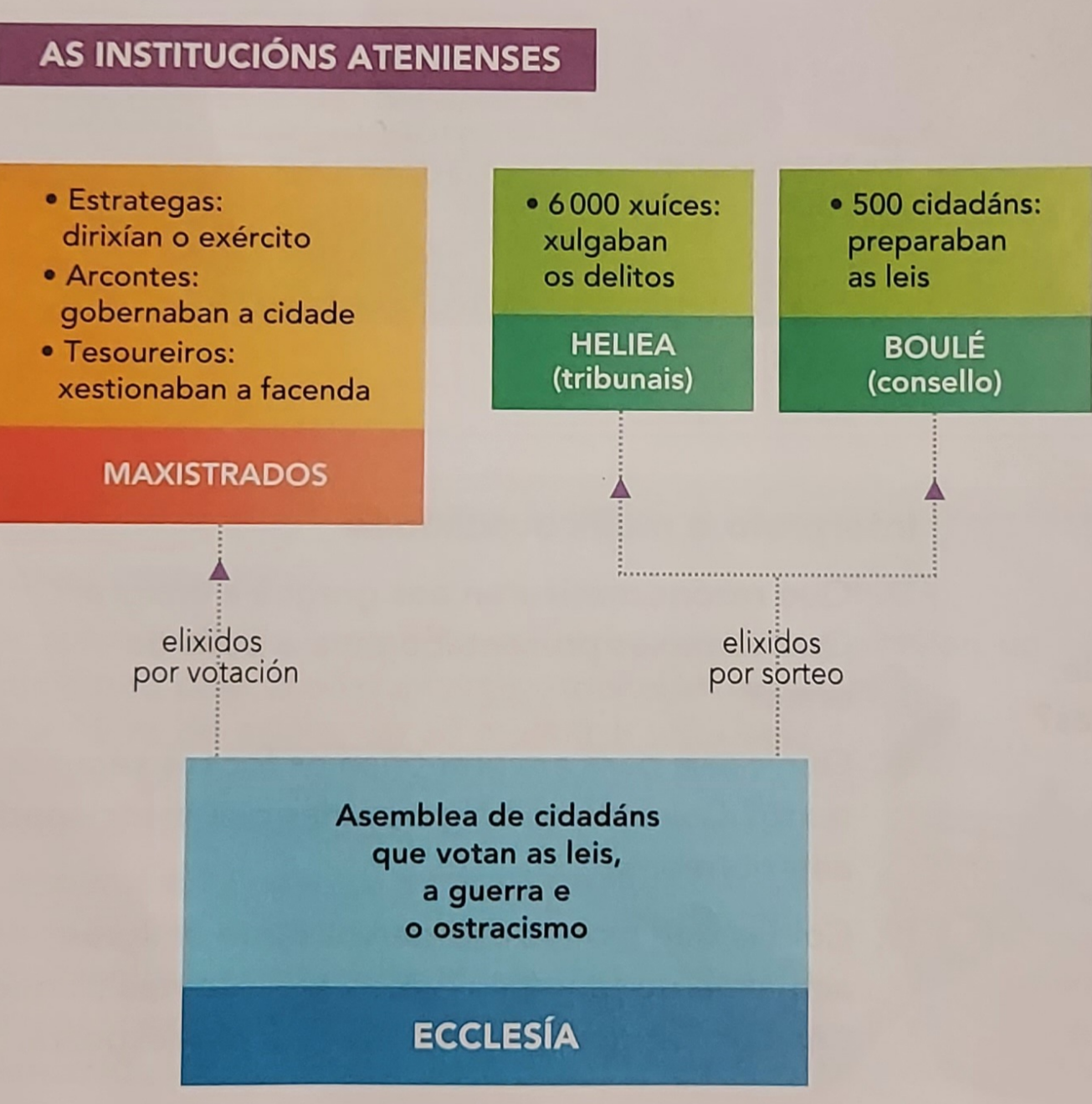
... con formas de vida semellantes.

A maioría de gregos e gregas vivían da gandería e do **cultivo de terra**: trigo, cebada, vide e oliveira. O resto eran artesáns que producían cerámicas, xoias, tecidos, armas, ..., comerciantes ou dedicábanse ao servizo doméstico.

Todos os habitantes coincidían na polis, e sobre todo na ágora, onde acudían a vender e a comprar todo o que precisaban e, tamén, a honrar os deuses nos templos ou simplemente a parolar e relacionarse con outras persoas.

Como funcionaba a Asemblea?

- A Asemblea ou Ecclesia era a reunión de todos os cidadáns de Atenas. Realizábase nun outeiro de Atenas, chamado Pnyx, polo menos catro veces ao mes. Un cidadán, elixido por sorteo cada ano, presidía a Asemblea.
- As decisións tomábanse por maioría de **votos a man alzada**. Para que as votacións fosen válidas, tiñan que asistir, polo menos 6 000 cidadáns.
- A votación precedíase dun **debate** onde cada cidadán podía expoñer, durante un tempo limitado, o seu punto de vista.
- Para gañar o apoio e o voto do pobo, algúns oradores adulábano cos seus discursos e facíanlle crer que defendían os seus intereses. O filósofo Aristóteles denunciou este perigo e denominounos demagogos (aduladores do pobo).

Como era a democracia ateniense?

O goberno de Atenas estaba en mans dos cidadáns...

En Atenas, no século V a.C., consolidouse un sistema democrático de goberno que tivo o seu máximo esplendor na época de **Pericles**.

Os cidadáns tiñan o deber de defender a cidade e o dereito de participar no seu goberno. Na **Asamblea (Ecclesia)**, discutían as decisións a tomar, votaban as leis e podían ser escollidos ou entrar no sorteo dos cargos de responsabilidade na política e a xustiza (**estrategas, arcontes e xuíces**).

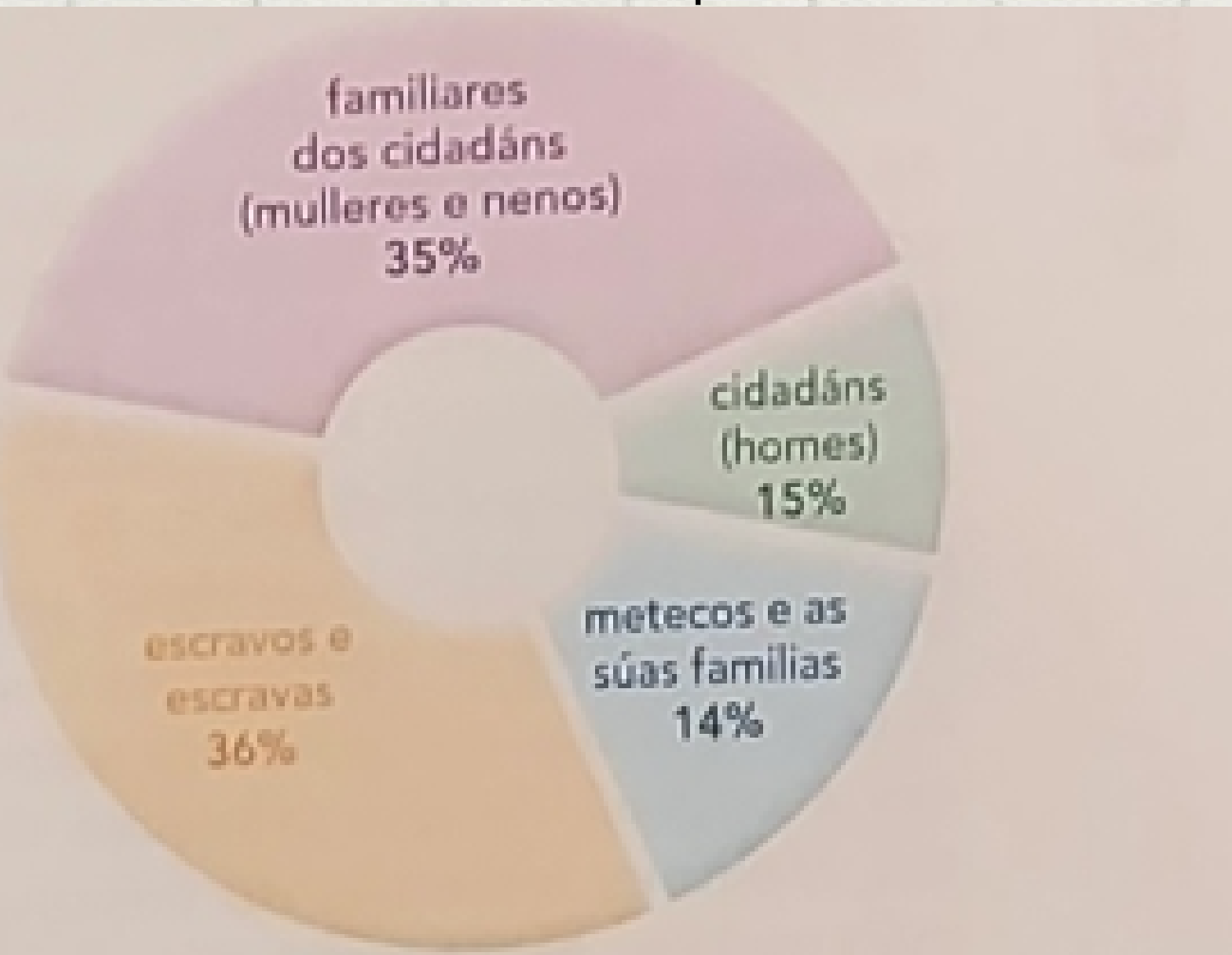
A Asamblea podía castigar a quen non respectaban as leis da democracia e condenalos ao exilio (**ostracismo**).

... pero non todos os habitantes

atenienses eran cidadáns

Os habitantes da cidade de Atenas non eran todos iguais nin gozaban dos mesmos dereitos. Só algúns homes atenienses eran considerados cidadáns e tiñan o dereito a votar na Asamblea e a participar no goberno da cidade ou nos tribunais.

Pola contra, a maioría da poboación ateniense, é dicir, as mulleres, os metecos ou escravos, estaba excluída da vida política.

CIDADÁNS

- Só os homes nados de pai e nai atenienses.
- Tiñan dereito a votar e a ser elixidos para un cargo público.
- Formaban parte do exército durante a guerra e pagaban o seu equipo militar de hoplita.

MULLERES

- As mulleres vivían recluídas nos seus fogares, dedicadas á vida doméstica.
- Non tiñan dereito a participar nin a votar na Asemblea
- Non podían saír soas da casa, debían facelo acompañadas.

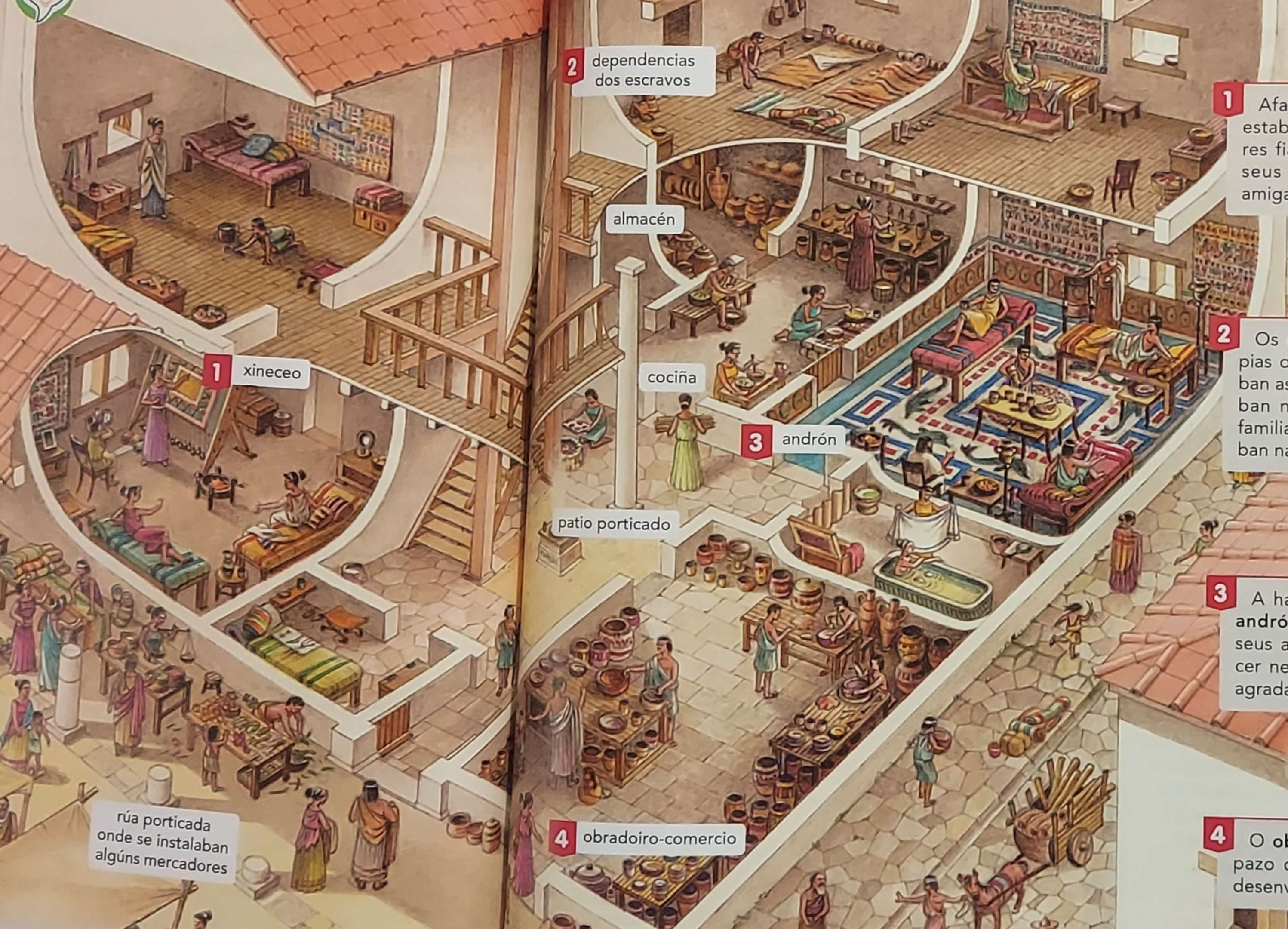
METECOS

- Non eran fillos de atenienses e considerábanse estranxeiros.
- Traballaban como artesáns e comerciantes.
- Pagaban impostos, pero non podían participar na política.
- Podían formar parte do exército, pero non exercer un posto de mando.

ESCRAVOS E ESCRAVAS

- Eran propiedade doutra persoa e non tiñan ningún dereito.
- Considerábanse seres inferiores.
- Algúns deles eran escravos domésticos, pero outros traballaban en condicións moi duras, sobre todo nas minas.

2 dependencias dos escravos

1 Afastado das miradas externas estaba o **xineceo**, onde as mulleres fiaban e tecían, coidaban dos seus fillos pequenos e recibían amigas para distraerse un intre.

1 xineceo

2 Os **escravos** tiñan as súas propias dependencias. Algúns realizaban as tarefas domésticas, traballaban nos negocios do cabeza de familia e outros cantaban e bailaban nas festas.

almacén

cociña

3 andrón

patio porticado

3 A habitación máis luxosa era o **andrón**, onde o señor recibía os seus amigos e coñecidos para facer negocios ou só para pasar un agradable convite.

rúa porticada onde se instalaban algúns mercadores

4 obradoiro-comercio

4 O **obradoiro-comercio** era o espazo onde o propietario da casa desenvolvía o seu negocio.

A vida familiar era igual para homes e mulleres?

A vivenda:

As casas eran de madeira e ladrillo, e cubríanse con tellas de barro. Organizábanse arredor dun patio e tiñan poucas fiestras para seren frescas no verán e manteren a calor no inverno.

Homes e mulleres habitaban en espazos diferenciados e reservados (o **xineceo** para as mulleres, e o **andrón** para os homes)

A estrutura das vivendas era semellante para ricos e pobres. As dos primeiros tiñan máis cuartos, mellores materiais de construción e moitos máis mobles. Moi poucas tiñan baño.

A vida familiar:

A familia estaba baixo a autoridade do pai, que era o cabeza de familia e tiña que traballar para mantela. Tamén era o propietario dos bens familiares.

As mulleres de status social elevado vivían recluídas na casa e encargábanse de organizar as tarefas domésticas e coidar dos fillos. Se querían saír, debían facelo sempre acompañadas.

Os fillos vivían no xineceo coa nai ata os sete anos. A partir desa idade, os varóns ían á escola.

Aos 18 eran **efebos** (mozos adolescentes) e, tras dous anos de servizo militar, recoñecíanse como cidadáns. As nenas continuaban coa nai aprendendo os labores do fogar.

A vestimenta

Homes e mulleres vestían de xeito moi semellante, con roupas sinxelas e lixeiras.

A vestimenta constaba de dúas pezas básicas de liño ou la:

- A inferior, o **quitón**, era unha túnica recollida na cintura
- A superior, o **himatión**, era unha capa que se botaba sobre o ombro esquerdo e se recollía polo lado oposto.

As mulleres, en ocasións, cubrían a cabeza cun veo. Algunhas levaban xoias e toucábanse con vistosos peiteados.

Para se calzaren usaban sandalias de coiro suxeitas con correas.

Por que se enfrontaron Atenas e Esparta?

As cidades de **Esparta**, rexida por unha **oligarquía** (réxime político ou forma de goberno en que o poder está nas mans dun grupo reducido de persoas que pertencen a unha clase social privilexiada), e **Atenas**, fundamentada nunha **democracia**, foron dúas poderosas polis que rivalizaron pola hexemonía da Hélade.

No século V a.C., os atenienses enfrontáronse aos persas, que ameazaban as polis gregas. Foron as chamadas **guerras médicas**, nas que Atenas venceu.

Logo de derrotar os persas, Atenas converteuse na cidade máis poderosa de toda a Hélade, e pasou a exercer o seu poder e hexemonía sobre moitas outras cidades.

Para se organizaren militarmente ante outro posible ataque persa, creouse a **Liga de Delos, unha asociación de cidades dirixidas por Atenas**.

Cada polis achegaba barcos e cartos para manter unha flota, e Atenas recadaba os impostos e gradábao na illa de Delos.

Co tempo, algunhas polis acusaron á cidade de Atenas de acumular poder e empregar os cartos do tesouro de Delos no seu proveito. Entón, quixeron disolver a alianza que crearan e Atenas impediuno pola forza.

Esparta, unha cidade que contaba cun forte e disciplinado exército, opoñíase á hexemonía disciplinado exército ateniense e encabezou unha coalición de cidades, a chamada **Liga do Peloponeso**, para se enfrontar a Atenas.

Como consecuencia estalou a **guerra do Peloponeso**, que enfrontou as polis gregas entre e as súas consecuencias puxeron fin á época de esplendor de Atenas e os seus aliados.

Os longos anos de guerra deixaron a Grecia sumida nun estado de pobreza que implicou a da época de esplendor das polis gregas e o deterioro da democracia ateniense.

Ademais, o conflito entre democracia (Atenas) e oligarquía (Esparta) comportou que moitas cidades, entre elas Atenas, caesen temporalmente en mans dun **tirano** (persoa que exerce poder gobernando de maneira absoluta, inxusta e mesmo cruel, impondo a súa vontade po da dos seus súbditos).

A mediados do século IV a.C., **o rei Filipo II de Macedonia** enfrontouse á polis de Atenas, quedou finalmente baixo o dominio macedónico no ano 338 a.C.

Alexandre foi rei de Macedonia e conquistador dun vasto imperio

Alexandre era o fillo do rei Filipo de Macedonia e foi educado polo filósofo **Aristóteles**. Admiraba as obras de Homero e quería realizar fazañas comparables ás de Aquiles, o heroe lendario da guerra de Troia na *Ilíada*.

Á morte de seu pai, herdou un reino que acababa de conquistar a meirande parte de Hélade. Estableceu a **monarquía** como forma de goberno das polis unificadas, concentrou todo o poder nas súas mans e apoiouse na forza de seo exército.

Cun exército pouco numeroso, Alexandre, en tan só dez anos conquistou o meirande imperio da Antigüidade. As súas capacidades como estrategia militar e as súas conquistas convertérono nun heroe co sobrenome do **“Grande” (Magno)**.

As numerosas cidades que fundou enchéronse de templos, teatros e pazos ao estilo grego. Esta expansión da civilización grega coñécese como **helenismo**.

O imperio non sobreviviu a Alexandre. Á súa morte, os xenerais dividírono en **catro reinos helenísticos gobernados por un monarca hereditario: Macedonia, Exipto, reino Seléucida e Pérgamo**.

As conquistas de Alexandre Magno

Colonizadores na Península

Ao longo do primeiro milenio a.C., diferentes pobos do Mediterráneo oriental, entre eles os gregos, fóronse asentando na costa mediterránea peninsular e insular.

Ademais dos **gregos**, os **fenicios** e os **cartaxineses** fundaron colonias e estableceron relacións comerciais cos pobos indíxenas. Así, obtiñan metais e sazóns que intercambiaban por produtos manufacturados (tecidos, xoias, cerámica,...)

Os colonizadores exerceron unha grande influencia sobre os pobos **indíxenas** que habitaban a costa peninsular, e estimularon a formación da cultura ibérica. Os primeiros documentos escritos sobre os iberos proceden de historiadores gregos e romanos, e supoñen o inicio dos tempos históricos na Península Ibérica.

Os fenicios

Cara ao século X a.C., os fenicios, provenientes do actual Líbano, chegaron ás costas do Sur da Península e fundaron colonias, (Gadir, Cádiz). No século VII a.C. crearon Ibisum (Ibiza).

Estatuíña fenicia achada en Sancti Petri (Cádiz), século VII a.C.

Os gregos

Durante os séculos VII-VI a.C., algúns gregos procedentes de Focea (Asia Menor) fundaron colonias na costa mediterránea, como Emporion (Empúries) e Mainake (Málaga).

Moeda grega de Emporion (Empúries), século III a.C.

Os cartaxineses

Cartago era unha colonia fenicia do Norte de África. Cando, durante o século VI a.C., Fenicia foi ocupada polos asirios, os cartaxineses fixéronse co control das súas colonias na Península Ibérica.

Os cartaxineses instaláronse no Sur da Península e Ibusim. Máis adiante, no século III a.C., fundaron a cidade de Carthago Nova (Cartaxena). Interesados no dominio do comercio mediterráneo, os cartaxineses pecharon o paso dos gregos cara ao Sur, obrigándoos a concentrar as súas colonias no Nordeste peninsular.

Estatuíña cartaxinesa do Puig des Molins (Ibiza), século III a.C.

As achegas dos colonizadores

- **Novos cultivos (a oliveira e a vide), novas técnicas agrícolas e domesticación de novos animais (a galiña e o gato)**
- **Uso sistemático do ferro e técnicas de explotación mineira**
- **Aproveitamento das salinas**
- **Industria de salazón de peixe**
- **Torno de olaría**
- **Escritura e uso da moeda**

Os aspectos culturais e a relixión

Os aspectos culturais característicos da civilización grega clásica son os seguintes:

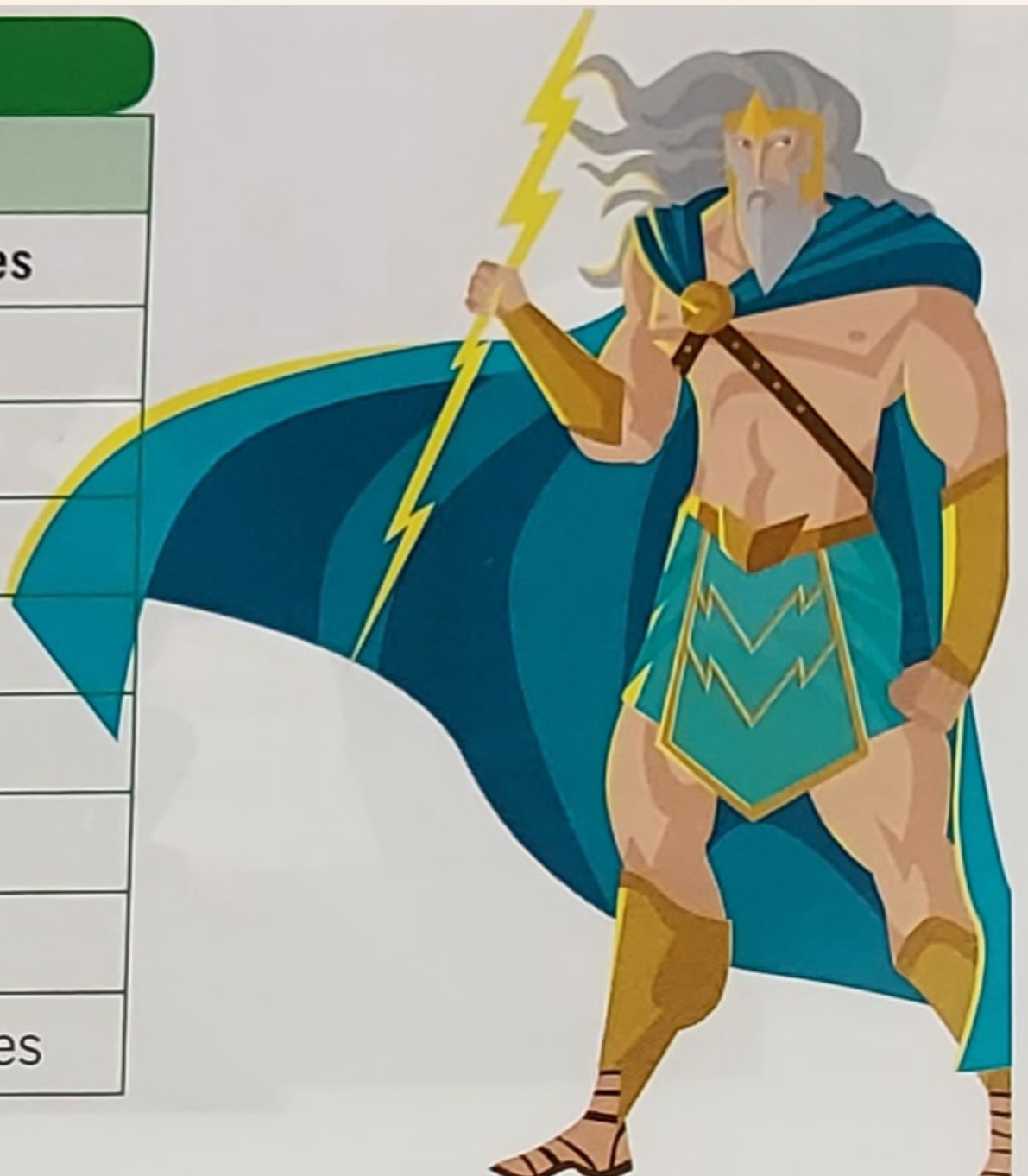
- * **Sociedade eminentemente urbana.** Na cidade tomábanse as decisións políticas e desenvolvíanse a cultura e o comercio. As construcións sagradas situábanse nas acrópoles.
- * **Filosofía.** Esta disciplina, concibida polos *presocráticos* (anteriores a Sócrates) como ciencia, tivo un gran desenvolvemento. Entre outros, Sócrates, Platón ou Aristóteles realizaron importantes contribucións á evolución do pensamento occidental.
- * **Pensamento racional.** Os gregos impulsaron o pensamento racional. Procuraron na razón as respostas ás preguntas sobre os mecanismos que rexen os procesos naturais, fronte ás explicacións relixiosas ou mitolóxicas.

En *A escola de Atenas* (1510) o pintor italiano Rafael Sanzio representou os filósofos Platón (A) e Aristóteles (B) no centro do cadro,

A relixi3n era polite3sta e antropomorfa: os deuses gregos ti3an trazos humanos, e as s3as aventuras e desventuras estaban recollidas na **mitol3xica hel3nica**. Cada polis estaba custodiada por unha divindade. Ademais, ritos, misterios e **or3culos** (respostas dos deuses 3s consultas dos humanos) configuraban unha relixi3n con m3ltiples manifestaci3ns. Zeus era o deus principal. Estes son outros dos m3is importantes:

DEUSES DO OLIMPO	
Nome	Concepto
Zeus	Pai de todos os deuses
Hera	Esposa de Zeus
Hades	Deus do inferno
Dem3ter	Deusa da agricultura
Poseid3n	Deus do mar
Ares	Deus da guerra
Atenea	Deusa da sabedor3a
Afrodita	Deusa da beleza
Apolo	Deus da luz e das artes

A stylized illustration of Zeus, the King of the Gods. He is depicted as an elderly man with long white hair and a beard, wearing a blue cape and a blue tunic with gold trim. He holds a large yellow lightning bolt in his right hand. He is standing on a white cloud-like base.